

International Journal of Language Academy

E-ISSN: 2342-0251

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ijla.48401>

Research Article

Coşkun, K. (2021). Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabındaki okuma metinlerinin okunabilirlik düzeyinin değerlendirilmesi. *International Journal of Language Academy*, 9 (1), 66-77.

Volume 9/1 March 2021

p. 66/77

Article History:

Received

16/12/2020

Accepted

28/12/2020

Available online

20/03/2021

SEKİZİNCİ SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ OKUMA METİNLERİNİN OKUNABİLİRLİK DÜZEYİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

**Evaluation of the Readability Level of Reading Texts in the Eighth
Grade Turkish Textbook**

Kadir COŞKUN¹

Öz

Türkçe ders kitaplarındaki metinler, öğrencilerin okuma becerilerini geliştirmek amacıyla öğretmenlerin yararlandıkları başlıca kaynaklardan biridir. Ders kitaplarında yer alan metinlerin hedef düzeye uygun olması ise bu becerinin öğrencilere sağlıklı bir şekilde kazandırılması için elzemdir. Bir metnin öğrenci düzeyine uygunluğunu belirlemeye yardımcı olan kıstaslardan birisi de metnin okunabilirlik güçlüğüdür. Bu çalışmanın amacı, Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinin okunabilirlik düzeylerini ölçmektir. Çalışmanın örneklemini 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı'nda sekizinci sınıf düzeyinde okutulmakta olan, MEB tarafından hazırlanmış Türkçe ders kitabındaki okuma metinleri oluşturmaktadır. MEB tarafından hazırlanan Türkçe ders kitabında yer alan öyküleyici ve bilgilendirici türdeki metinler çalışma kapsamına dâhil edilmiş, şiir ve tiyatro metinleri ise okunabilirlik formüllerinin uygulanmasına uygun olmadıkları için çalışma kapsamına dâhil edilmemiştir. Metinlerin okunabilirlik düzeylerinin belirlenmesinde Ateşman ve Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formüllerinden yararlanılmıştır. Bu amaçla öncelikle incelenecek metinlerden en az yüzer kelimelik parçalar seçilmiştir. Daha sonra ilgili formüller için gerekli değişkenler olan metinlerdeki cümle sayısı ve hece sayısı değerleri bulunmuştur. Bu değerlerin okunabilirlik formüllerinde uygulanmasıyla metinlerin okunabilirlik güçlükleri ve düzeyleri elde edilmiştir. Metinlerin okunabilirlik düzeyleri metinlerin türüne göre kategorilendirilerek ele alınmıştır. Çalışma sonucunda incelenen metinlerin hedef sınıf düzeyine genel itibarıyla uygun olduğu görülmüştür. Ayrıca ders kitabında yer alan metinlerin okunabilirlik düzeylerinin metin türüne göre farklılık gösterdiği,

¹ Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü, k.coskun@windowslive.com, <https://orcid.org/0000-0001-5771-9954>

International Journal of Language Academy

Volume 9/1 March 2021 p. 66/77

bilgilendirici türdeki metinlerin öyküleyici metinlere göre okunabilirlik düzeylerinin daha yüksek (okunmasının daha zor) olduğu, tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe ders kitapları, okuma metinleri, okunabilirlik

Abstract

The texts in Turkish textbooks are one of the primary resources teachers use to improve students' reading skills. The texts in the textbooks must be appropriate to the target level so that students can gain the skill correctly. One of the criteria that helps determine the suitability of a text to student level is the text's readability. This study aims to measure the readability levels of reading texts in Turkish textbooks. The study sample consists of the reading texts in the Turkish textbooks prepared by the Ministry of National Education, which is taught at the eighth-grade level in the 2020-2021 academic year. The narrative and informative texts included in the Turkish textbooks were included in the study, poetry and theater texts were not included because they are not suitable for the readability formulas. In determining the readability levels of the texts, Ateşman and Çetinkaya-Uzun readability formulas were used. For this purpose, pieces of at least 100 words from the texts to be analyzed were selected. Then, the number of sentences and the number of syllables in the texts, which are the necessary variables for the readability formulas, were counted. By using these variables in readability formulas, readability scores and levels of the texts were obtained. The readability levels of the texts are categorized according to the type of the texts. As a result of the study, it was seen that the texts examined were generally suitable for the target class level. Also, it was determined that the readability levels of the texts in the textbook differ according to the text type, and the readability levels of the informative texts were higher (more difficult to read) compared to the narrative texts.

Keywords: Turkish textbooks, reading texts, readability

1. GİRİŞ

Ders kitapları, eğitim ve öğretimin en eski ve en temel araçlarından biridir. Öğretmenlerin ders sürecinde en fazla yararlandıkları kaynak olan ders kitapları, ilgili sınıf düzeyinde öğretilecek olan konuları içermekte ve hedef kitesini oluşturduğu öğrenci grubunun yaş, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun şekilde hazırlanmaktadır. Bütün öğrencilerin ders kitapları haricindeki diğer kaynaklara erişiminin mümkün olamayabileceği düşünüldüğünde ise bazı öğrencilerin okudukları metinlerin yalnızca ders kitaplarındakiler ile sınırlı kaldığı söylenebilir. Bu sebeple ders kitaplarındaki metinlerin öğrencilerin seviyelerine uygun ve okunabilir olması, öğrencilerin okuma becerisi ve okuma alışkanlığı kazanabilmeleri için gereklidir. Ayrıca kendi düzeyinde hedeflenen başarıyla okuma becerisini kazanamayan bir öğrencinin hem kendi düzeyindeki derslerde hem de öğretim hayatının sonraki dönemlerinde karşılaşıacağı derslerde de problem yaşayacağı göz önünde bulundurulduğunda okuma becerisinin kazandırılmasında temel bir araç olan ders kitaplarının önemi daha iyi anlaşılacaktır.

MEB (2019, s. 4) tarafından belirtilen ana dilde iletişim yetkinliklerini öğrencilere kazandırılması Türkçe öğretmenlerine ait bir sorumluluktur. Bu sebeple Türkçe öğretmenlerinin derslerindeki en temel araçlardan biri olan Türkçe ders kitaplarının hedeflendikleri düzeydeki öğrencilerin dilsel gelişimlerini olumlu yönde geliştirmesi ve kitaplarda yer alan metinlerin hedef kitlenin seviyesine uygun olması beklenmektedir. Ders kitaplarının öğrenci düzeyine uygunluğunun belirlenmesindeki önemli kıstaslardan birisi de ders kitaplarında yer alan metinlerin okunabilirlik durumudur. Bu çalışma ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeylerinin öğrenci seviyesine ne ölçüde uygun olduğunu tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

Okunabilirlik

Okunabilirlik, metinlerin okuyucu açısından ne kadar kolay veya zor anlaşılır olduğunu belirtir (Ateşman, 1997). Okunabilirlik çalışmaları, yazılı metinlerdeki bilgi ve düşüncelerin etkili bir şekilde aktarımına yardımcı olan veya engelleyen özelliklerinin incelenmesidir (Bailin ve Grafstein, 2015, s. 10).

Metinlerin okunabilirliğinin belirlenmesinde çıkartmalı okunabilirlik testi ve okunabilirlik formülleri kullanılabilir.

Taylor (1953) tarafından önerilen çıkartmalı okunabilirlik testinde, seçilen yazı bölümlerinden belirli bir sırayı takip eden bir sözcük (1, 6, 11 veya 4, 9, 14 gibi) silinir ve silinen sözcükler katılımcılar tarafından doldurulması istenir. Katılımcıların vermiş oldukları doğru cevapları ile metnin okunabilirliği belirlenir (Bormuth, 1968; Flory, Phillips ve Tassin, 1992). Bu ölçme yönteminin dille ilgili değişkenlerle etkileşim hâlinde olmadığı için diller arasındaki farklılıklardan etkilenmemesi kullanışlılığını önemli ölçüde artırmaktadır.

Okunabilirliğin hesaplanmasında kullanılan diğer yöntem olan okunabilirlik formülü, belirli bir düz yazı parçasını anlamak için gereken okuma yeteneği seviyesini tahmin etmek için tasarlanmış matematiksel bir denklemdir (Redish, 2000). Okunabilirliğin sayısal verilerle dayandırılarak ölçülmesi ile ilgili ilk çalışmalar arasında Thorndike tarafından 1921 yılında yayımlanan *The Teacher's Word Book* kitabı göze çarpmaktadır. Thorndike (1921) bir kelimenin kullanım sıklığının okunabilirliği ters orantılı olarak etkilediği ve az rastlanılan kelimelerin yer aldığı metinleri daha zor okunabilir kıldığı hipotezi çerçevesinde gerçekleştirdiği bu çalışmada, çocuk edebiyatı metinlerinden 625.000; İncil ve İngiliz klasiklerinden 3.000.000; ilkokul ders kitaplarından 300.000; yemek pişirme, dikiş yapma, çiftçilik, ticaret gibi konuları içeren kitaplardan 50.000; günlük gazetelerden 90.000; yazışmalardan 500.000 civarında kelimeye ulaşmıştır. Ulaşmış olduğu kelimeler arasında en sık karşılaşılan 10.000 sözcüğü alfabetik olarak listelemiş ve bu kelimeleri sıklıkları ile doğru orantılı olarak puanlamıştır. Böylece bir metnin okunabilirliğini içerdigi kelimelerden hareketle hesaplamayı amaçlamıştır.

Sonraki dönemlerde yapılan okunabilirlik çalışmaları incelendiğinde ise zamanla metinlerdeki belirli özellikleri değişken olarak ele alarak matematiksel denklemlerin geliştirilmesinin amaçlandığı çalışmalarla karşılaşmaktadır. Rudolf Flesch'in 1943 yılında doktora tezi olarak hazırladığı Marks of Readable Style: A Study in Adult Education adlı doktora tezinde yetişkin eğitiminde kullanılmaya yönelik bir okunabilirlik formülü geliştirmiş ve geliştirmiş olduğu bu formül çocuklara yönelik okuma materyallerini derecelendirme için de kullanılabilir olduğu görülmüştür (aktaran Bailin ve Grafstein, 2015, s. 35). Bu formülde metindeki 100 kelimedede yer alan sesli harfler ve cümle sayısı değişken olarak ele alınmıştır. (Flesch, 1948) sonraki senelerde geliştirdiği okunabilirlik formülündeki eksiklikleri gidermeyi amaçlayan bir çalışma yayınlamış ve aynı çalışmada kişisel kelime ve kişisel cümle kavramlarını dâhil ettiği bir ilgi çekicilik formülü de oluşturmuştur.

Dale ve Chall (1948) ve Fry (1968) tarafından geliştirilen okunabilirlik formülleri de Flesch formülüne oldukça benzemektedir. Dale ve Chall (1948) tarafından geliştirilen okunabilirlik formülü Flesch formülünden farklı olarak kolay-zor kelime değişkenini hesaplamalara dahil etmiş ve bu amaçla 3.000 kelimededen oluşan kolay kelime listesi hazırlamışlar, listenin dışında kalan kelimelerin formülde zor kelime olarak hesaplanması gerektiğini belirtmişlerdir. Fry (1968) ise kolay-zor kelime ayrımı ve kelime listeleri gibi unsurları barındırmayan diğer formüllerden görece daha kolay uygulanabilir böylece daha pragmatik

olan bir okunabilirlik formülü geliştirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca Fry (1968) yapmış olduğu çalışmada metinlerin okunabilirlik güçlüğü ile öğrencilerin okuduğunu anlama başarılarını kıyaslamış ve metinlerin okunabilirlik seviyelerinin öğrencilerin okuduğunu anlama başarılarıyla ilişkili olduğunu bulmuştur.

Okunabilirlik formülleri genel itibarıyla kelime ve cümle uzunluklarını temel alır. Ancak dillerin yapısı gereği diller arasında ortalama kelime ve cümle uzunluğu farklıdır. Bu sebeple okunabilirlik formüllerindeki katsayı değerleri dillerin özelliklerine göre tekrar uyarlanır. Türkçe metinlerin okunabilirlik çalışmalarına bakıldığında Flesch'in geliştirmiş olduğu okunabilirlik formülünün Ateşman (1997) tarafından Türkçenin dil yapısına göre tekrar uyarlandığı görülmektedir. Çetinkaya (2010) doktora çalışması kapsamında geliştirmiş olduğu Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülünde, Ateşman'a benzer şekilde Flesch'in okunabilirlik formülündeki değişkenleri kullanmış ancak onlardan farklı olarak okunabilirlik sayılarının karşılık geldiği okunabilirlik düzeylerini sınıf seviyelerine endeksli olarak isimlendiren bir yaklaşım sergilemiştir.

Türkçe metinlerin okunabilirliğinde kullanılan başka bir yöntem de Bezirci ve Yılmaz (2010) tarafından geliştirilmiştir. Bu yöntemde bir cümlede yer alan kelimelerin hece sayıları dikkate alınmıştır. Bir cümlede yer alan üç, dört, beş ve altı veya daha uzun heceden oluşan kelimeler okunabilirlik sayısının bulunmasında kullanılacak değişkenler olarak belirlenmiştir.

Okunabilirlik formülleri bir metnin okunmasını kolaylaştıran veya zorlaştıran unsurların tespitinde faydalanılır. Bir metnin okunabilirlik düzeyinden hareketle o metnin zor veya kolay anlaşılabilirliği şeklinde gibi genel bir yargıya ulaşmak doğru değildir (Klare, 1974). Çünkü okunabilirlik ile anlaşılabilirlik farklı kavramlardır. Bunun sebebi ise okunabilirliğin metnin niceliksel özelliklerine dikkat ederken anlaşılabilirliğin niceliksel özelliklere ek olarak metnin niteliksel özellikleri ile de ilgili olmasıdır (Ateşman, 1997; Greene, 2001). Cümle uzunluğu, kelime uzunluğu, kelimelerin hece değeri ve farklı kelimelerin sayısı gibi bir metne ait nicel unsurlarla kısıtlanmış yöntemlerden o metnin anlamsal boyutunu yansıtmaması beklemek doğru olmayacaktır. Ancak yapılan bazı çalışmalarda metinlerin okunabilirlik güçlükleri ile öğrencilerin metinleri anlayabilme düzeylerinin büyük ölçüde uyum gösterdiği de görülmüştür (Bormuth, 1968; Durukan, 2014; Fry, 1968).

2. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, örnekleme ve veri toplamada yararlanılan yöntem yer almaktadır.

Araştırma Modeli

Araştırmanın modelini nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi oluşturmaktadır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 189). Nitel araştırma yöntemlerindeki diğer modeller gibi doküman analizi yöntemi de ampirik bilgi elde edebilmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirir (Corbin ve Strauss, 2015). Doküman analizinde reklamlar, toplantı kayıtları, kılavuzlar, broşürler, günlükler, kitaplar, dergiler, mektuplar, grafikler, haritalar, gazeteler, kurumsal raporlar ve anket verileri gibi çeşitli formdaki verilerden yararlanılabilir (Bowen, 2009). Bu

çalışmada gerçekleştirilen doküman analizinde sekizinci sınıf düzeyinde okutulan Türkçe ders kitabından yararlanılmıştır.

Örneklem

Bu çalışmanın evrenini (Eselioğlu, Set ve Yücel, 2019) tarafından hazırlanan ve 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı'nda sekizinci sınıf düzeyinde okutulan Türkçe ders kitabı oluşturmaktadır. Bu çalışmanın örneklemini ise ilgili ders kitabında yer alan bilgilendirici veya öyküleyici türdeki toplam 23 okuma metni oluşturmaktadır. Okunabilirlik formülleri düzyazı türündeki metinlerin değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmış olduklarından şiir ve tiyatro metinleri çalışmanın örneklemine dâhil edilmemiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmanın örneklemini oluşturan metinler dijital ortama aktarılmıştır. Dijital ortama aktarılan metinlerde yapılacak hesaplamaları olumsuz etkileyebilecek durumlar kontrol edilmiş ve varsa bunlar düzeltilerek metinler analiz için hazır hâle getirilmiştir. İncelenecek her bir metinden en az 100 kelimelik bir parça seçilmiştir. Yüzüncü kelimenin cümle ortasına denk gelmesinin söz konusu olduğu durumlarda seçilen kelime sayısı artırılmıştır. Hesaplamalar için Microsoft Office 2019 içinde yer alan Excel uygulaması kullanılmış ve bu uygulama ile örneklem içerisinde yer alan her bir metindeki toplam kelime sayısı, toplam cümle sayısı, ortalama cümle uzunluğu, ortalama sözcük uzunluğu hesaplanmıştır. Elde edilen değerlerle Ateşman ve Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülleri kullanılarak metinlerin okunabilirlik sayıları elde edilmiştir. Ateşman'ın Türkçe için geliştirdiği okunabilirlik formülü şu şekildedir:

Okunabilirlik Sayısı = $198,825 - 40,175x_1 - 2,610x_2$
 x_1 = Ortalama Sözcük Uzunluğu
 x_2 = Ortalama Cümle Uzunluğu

Formülde yer alan ortalama sözcük uzunluğu metinde ele alınan parçadaki hece sayısının sözcük sayısına bölünmesiyle, ortalama cümle uzunluğu ise metinde ele alınan parçadaki sözcük sayısının cümle sayısına bölünmesiyle elde edilir.

Elde edilen değişkenler Ateşman (1997) tarafından hazırlanan okunabilirlik formülüne göre hesaplanarak metinlerin okunabilirlik değeri hesaplanır. Her bir metin, okunabilirlik puanını gösteren sayısal değerine göre Ateşman (1997) tarafından oluşturulan beşli sınıflandırmaya uygun olarak düzeylere ayrılmıştır. İlgili sınıflandırma Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Ateşman Formülüne Göre Hesaplanan Okunabilirlik Sayılarına Karşılık Gelen Okunabilirlik Düzeyleri

Okunabilirlik Düzeyi	Okunabilirlik Sayısı
90-100	Çok kolay
70-89	Kolay
50-69	Orta güçlükte
30-49	Zor
1-29	Çok zor

Çalışma kapsamında Çetinkaya (2010) tarafından hazırlanan Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülünden de yararlanılmıştır. Bu okunabilirlik formülü şu şekildedir:

Okunabilirlik Puanı = $118,823 - 25,987 \cdot OSU - 0,971 \cdot OTU$
OSU = Ortalama Sözcük Uzunluğu
OTU = Ortalama Tümce Uzunluğu

Çetinkaya-Uzun formülü de ortalama sözcük uzunluğu ve ortalama cümle uzunluğu değişkenlerinin hesaplanmasını gerektirmesi sebebiyle Ateşman formülüyle benzerlik göstermektedir. Çetinkaya-Uzun formülüyle hesaplanan okunabilirlik sayısının karşılık geldiği okunabilirlik düzeyi Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Çetinkaya-Uzun Formülüne Göre Hesaplanan Okunabilirlik Sayılarına Karşılık Gelen Okunabilirlik Düzeyleri

Okunabilirlik Puanı	Okunabilirlik Düzeyi	Eğitim Düzeyi
0 - 34	Engelli düzey	10., 11. ve 12. sınıf
35 - 50	Eğitsel okuma	8. ve 9. sınıf
51 +	Bağımsız okuma	5.,6. ve 7. sınıf

3. BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölüm altında incelenen sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin okunabilirlik düzeyleri ile ilgili bilgi verilmiştir. Tablo 3’te çalışma kapsamına dâhil edilmiş metinlerin Ateşman formülüne ait okunabilirlik düzeyine yer verilmektedir.

Tablo 3. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan ve Okunabilirlik Değerleri İncelenen Metinler

Metin	Ortalama sözcük uzunluğu	Ortalama cümle uzunluğu	Ateşman Okunabilirlik Sayısı	Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Sayısı
İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine	2,84	12,75	51,32	32,56
Kaşağı	2,68	7,77	70,75	41,55
Ayazın Definesi	2,53	9,67	71,77	43,57
Bayrağımızın Altında	2,71	12,75	56,84	36,12
Atatürk ve Müzik	2,83	17,17	40,13	28,48
Kınalı Ali’nin Mektubu	2,68	5,24	77,41	44,04
Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar	3,28	17,33	21,86	16,78
Simit ve Peynir’le Bilim	2,49	6,39	82,24	47,99
İnsanı Öyküleri	2,49	6,39	82,24	47,99
Parktaki Bilim	3,13	11,20	44,05	26,74
Eski Çağlardan Beri	2,66	9,55	67,16	40,50
Dışlerimize Çok İyi Baktık	2,66	9,55	67,16	40,50
Portakal	2,47	7,29	80,55	47,55

Metin	Ortalama sözcük uzunluğu	Ortalama cümle uzunluğu	Ateşman Okunabilirlik Sayısı	Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Sayısı
Dilimiz Kuşatma Altında	3,16	9,67	46,49	27,22
Masal Ağacı	2,54	9,45	72,17	43,68
Eşref Saat	2,65	10,80	64,25	39,52
Peri Bacaları	2,61	6,50	77,17	44,80
Göç Destanı	2,47	8,92	76,14	45,86
Bir Fincan Kahve	2,63	12,22	61,37	38,68
Yılkı Atı	2,69	10,00	64,65	39,21
Gündüzünü Kaybeden Kuş	2,58	9,27	71,03	42,81
Canberra (Kanberra)	2,51	7,36	78,60	46,33
Haritada Bir Nokta	2,61	17,57	48,12	33,94
Kalbim Rumeli'de Kaldı	2,88	10,30	56,10	33,89
İmece	2,56	7,20	77,36	45,42

Tablo 3'te incelenen metinlerin ortalama sözcük ve cümle uzunlukları ile Ateşman okunabilirlik sayısına yer verilmiştir. İncelenen metinlerdeki ortalama sözcük uzunluğu en düşük 2,47, en yüksek ise 3,28 olarak bulunmuştur. Ortalama cümle uzunlukları ise en düşük 5,24 en yüksek 17,57 olarak bulunmuştur. Kitapta yer alan metinler arasında "Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar" başlıklı metin okunabilirlik sayısı en düşük olan metin, "Simit ve Peynir'le Bilim İnsanı Öyküleri" başlıklı metin ise okunabilirlik sayısı en yüksek metin olarak tespit edilmiştir. Bütün metinlere ait ortalama sözcük uzunluğu 2,70 ve ortalama cümle uzunluğu 10,28 olarak bulunmuştur.

İncelenen metinlerin türlerine göre okunabilirlik düzeylerinin farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla incelenen metinler metin türlerine göre tasnif edilmiştir. Kitapta yer alan metinlerin türlerine ait sınıflandırma Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki İncelenen Metinlerin Türleri

Metin Türü	Metin Sayısı
Bilgilendirici metin	10
Öyküleyici metin	13
Toplam	23

Tablo 4'te belirtildiği üzere incelenen metinlerin 10'u bilgilendirici ve 13'ü öyküleyici metindir. Ders kitaplarında öyküleyici metinlerin bilgilendirici metinlere göre sayıca daha fazla olduğu görülmektedir.

Ders kitabında yer alan metinlerin okunabilirlik düzeylerinin metnin türüne göre değişiklik gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla bilgilendirici ve öyküleyici metinlere ait okunabilirlik değişkenlerinin ortalaması alınmıştır. Bu veriler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Bilgilendirici ve Öyküleyici Metinlerin Ortalama Sözcük ve Cümle Uzunlukları

Metin Türü	Ortalama Sözcük Uzunluğu	Ortalama Cümle Uzunluğu
Bilgilendirici metin	2,86	11,83
Öyküleyici metin	2,59	9,08

Tablo 5’te görüleceği üzere bilgilendirici türdeki metinlerin ortalama sözcük uzunluğu ve ortalama cümle uzunluğu öyküleyici metinlere göre daha yüksektir. Özellikle bilgilendirici türdeki metinlerde yer alan cümlelerin öyküleyici metinlerdekilerden belirgin düzeyde daha uzun oldukları görülmektedir. Bilgilendirici ve öyküleyici metinlerin arasındaki bu farkın okunabilirlik sayılarına olan yansımaları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Bilgilendirici ve Öyküleyici Metinlerin Ortalama Ateşman ve Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Sayıları

Metin Türü	Ateşman Okunabilirlik Sayısı	Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Sayısı
Bilgilendirici metin	53,13	33,07
Öyküleyici metin	71,25	42,81

Tablo 6’da bilgilendirici türdeki metinlerin ortalama okunabilirlik sayılarının öyküleyici metinlere göre her iki okunabilirlik formülüne göre de belirgin düzeyde daha düşük olduğu görülmektedir.

İncelenen metinlerin Ateşman okunabilirlik formülüne karşılık gelen okunabilirlik düzeyleri Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Bilgilendirici ve Öyküleyici Metinlerin Ateşman Okunabilirlik Düzeyleri

Metin Türü	Ateşman Okunabilirlik Düzeyi				
	Çok Kolay	Kolay	Orta Güçlükte	Zor	Çok Zor
Bilgilendirici metin	0	1	5	3	1
Öyküleyici metin	0	10	2	1	0
Toplam	0	11	7	4	1

Tablo 7’de görüldüğü üzere ders kitabında yer alan 23 okuma metninden 11’i kolay, 7’si orta güçlükte, 4’ü zor ve 1’i çok zor düzeydedir. Çok kolay düzeyinde bir metin bulunmamaktadır. Bilgilendirici metinler ağırlıklı olarak orta güçlük ve zor düzeyde, öyküleyici metinler ise kolay düzeydedir.

İncelenen metinlerin Çetinkaya-Uzun formülüne göre karşılık gelen okunabilirlik düzeylerine ait veriler metin türlerine göre sınıflandırılarak Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Bilgilendirici ve Öyküleyici Metinlerin Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Düzeyleri

Metin Türü	Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Düzeyi		
	Bağımsız Okuma	Eğitsel Okuma	Engelli Düzey
Bilgilendirici metin	0	4	6
Öyküleyici metin	0	12	1
Toplam	0	16	7

Tablo 8’de görüldüğü üzere incelenen 23 metinden 16’sı eğitsel okuma düzeyinde, 7’si engelli düzeydedir. Bağımsız okuma düzeyinde bir metin ise bulunmamaktadır. Bilgilendirici metinlerin okunabilirlik düzeyinin öyküleyici metinlere göre daha yüksek olduğu bu tabloda da görülmektedir.

Öyküleyici metinlerin yapısı gereği bilgilendirici metinlere göre daha kolay okunabilir olması beklenen bir durumdur. Bu sebeple öyküleyici metinlerin okunabilirlik düzeyinin genel itibarıyla öğrenci seviyesine uygun olduğu söylenilebilir. Ancak bilgilendirici metin türlerine bakıldığında okunabilirlik derecesi çok zor olan bir metin (Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar) göze çarpmaktadır. Sekizinci sınıf öğrencilerinin bu metni okumasının oldukça güç olacağını söylemek mümkündür.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan araştırma sonucunda bilgilendirici metinlerin sözcük uzunluklarının öyküleyici metinlere göre daha uzun olduğu görülmüştür. Bilgilendirici metinlerin ortalama sözcük uzunlukları 2,86; öyküleyici metinlerin ortalama sözcük uzunlukları ise 2,59 olarak belirlenmiştir. İncelenen metinlerdeki en düşük ortalama sözcük uzunluğu 2,40; en uzun ortalama sözcük uzunluğu ise 3,25 olarak bulunmuştur. Ortalama sözcük uzunluğunun en kısa olduğu metin türü öyküleyici ve en uzun olduğu metnin türü ise bilgilendiricidir.

Öyküleyici metinler ile bilgilendirici metinler arasındaki farklılığın cümle uzunlukları açısından da var olduğu görülmüştür. Bilgilendirici metinlerin öyküleyici metinlere göre ortalama cümle uzunluğunun belirgin düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. İncelenen metinlerde bilgilendirici metinlerin ortalama cümle uzunluğunun 11,83; öyküleyici metinlerin ortalama cümle uzunluğunun ise 9,08 olduğu belirlenmiştir. Bilgilendirici metinlerin öyküleyici metinlere göre daha uzun cümleler içermesi bu metin türünün doğal bir özelliğidir ve daha önce yapılan benzer çalışmalarda da (Baş ve İnan Yıldız, 2015; Çiftçi, Çeçen ve Melanlıoğlu, 2007) benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Metinlerin okunabilirliğinin Ateşman okunabilirlik formülüne göre genel itibarıyla kolay ile orta zorluk seviyesi arasında olduğu görülmüştür. Metin türlerine göre bakıldığında öyküleyici metinlerin ağırlıklı olarak kolay düzeyde, bilgilendirici metinlerin ise orta ve zor düzeyde olduğu görülmektedir. Ateşman formülüne göre hesaplanan okunabilirlik puanı en düşük olan metnin puanı 23,10; en yüksek olan metnin puanı ise 86,50 olarak bulunmuştur. Okunabilirlik puanı en düşük olan metnin bilgilendirici, en yüksek olan metnin ise öyküleyici türde olduğu anlaşılmıştır.

Metinlerin okunabilirlik güçlüğü Çetinkaya-Uzun formülüne göre değerlendirildiğinde ise incelenen metinlerin genelde eğitsel okuma düzeyinde olduğu bulunmuştur. Metin

türlerine göre okunabilirlik düzeyleri incelenmiş ve 13 öyküleyici metinden 12'sinin eğitsel okuma düzeyinde; birinin engelli düzeyde olduğu görülmüştür. İncelenen 10 bilgilendirici metinden ise 4'ü eğitsel okuma düzeyinde; 6'sı engelli düzeyde bulunmuştur. Yapılan araştırmada elde edilen veriler daha önceki ders kitapları ile yapılan çalışmalarda (Bağcı ve Ünal, 2013; Lüle Mert, 2014) elde edilen verilerle benzeşmektedir.

Hem Ateşman hem de Çetinkaya-Uzun formülleri ile yapılan incelemenin sonucunda metin türleri arasında okunabilirlik açısından belirgin bir farklılık bulunmuştur. Ateşman okunabilirlik puanına göre bilgilendirici metinlerin ortalama güçlüğü 53,23 (orta güçlükte), öyküleyici metinlerin ortalama okunabilirlik güçlüğü ise 71,25 (kolay) olarak tespit edilmiştir. Çetinkaya okunabilirlik formülüne göre ise bilgilendirici metinlerin ortalama okunabilirlik güçlüğü 33,07 (engelli düzey), öyküleyici metinlerin ortalama okunabilirlik güçlüğü ise 42,81 (eğitsel düzey) olarak bulunmuştur. Çetinkaya-Uzun formülüne göre elde edilen bu ortalama değerlerin eğitim düzeylerindeki karşılığı ise öyküleyici metinler için 8. ve 9. sınıf, bilgilendirici metinler için ise 10., 11. ve 12. sınıftır.

Ders kitaplarında öğrencilerin düzeylerine uygun olan, onların rahat okuyabilecekleri metinlere yer verildiği gibi onların okuma becerilerini geliştirebilmek amacıyla görece daha zor metinlere de yer verilmelidir. Hem Ateşman hem de Çetinkaya-Uzun formülüne göre incelenen metinlerde öğrencilerin seviyelerinden daha düşük olan bir metinle karşılaşmazken, metinlerin büyük çoğunun onların düzeyine uygun olduğu görülmüştür. Öğrenci düzeyine göre zor sayılabilecek metinlerin sayısı azdır ancak öğrencilerin okuma becerilerini gelişimi için zor metinlere de ihtiyaç olduğu düşünüldüğünde elde edilen verilerden hareketle ilgili ders kitabında yer alan metinlerin hedef düzeye uygun olduğunu söylemek mümkündür. Okunabilirlik formülleri metinlerin okunabilirliğini kesin olarak belirtmeyen araçlardır. Metinlerde yer alan iletilerin aktarılmasındaki önemli bir faktör olan okuyucu unsuru ve kelimelerin hedef düzeydeki öğrencilerce bilinirliği bu formüllerde yer almamaktadır. Bu sebeple ilgili değerlendirmeler sonrasında metinler için erişilebilecek sonuçların bir kesinlik belirtmesi mümkün değildir.

Yapılan çalışma sonucunda elde edilen bir diğer sonuç da incelenen ders kitabında yer alan metinlerin okunabilirlik düzeyine göre kolaydan zora gitmemesidir. Ayrıca Ateşman okunabilirlik düzeyine göre çok zor kategorisine giren "Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar" isimli metin kitabın 7. sıradaki düzyazı metnidir ve bu açıdan bakıldığında görece kitabın başında yer almaktadır. Öğrenci düzeyine göre çok üst olan bu metnin görece ilk sıralarda yer alması okuyucu kaynaklı problemlerin oluşmasına yol açabilir. Bu sebeple ders kitabında yer alan metinleri mümkün olduğunca okunabilirlik güçlüğüne göre kolaydan zora olacak şekilde sıralamanın ve okunabilirlik puanı diğer metinlerden görece çok daha düşük olan metinleri kitabın sonlarında yer alan temalara denk gelecek şekilde seçmenin, öğrencilerin okuma becerilerini geliştirme açısından daha doğru olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Dil Dergisi*, 58, 71-74.
- Bağcı, H. ve Ünal, Y. (2013). İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(3), 12-28. <https://doi.org/10.16916/aded.15997>
- Bailin, A. ve Grafstein, A. (2015). *Readability: Text and context*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
- Baş, B. ve İnan Yıldız, F. (2015). 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin okunabilirlik açısından incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 52-61. <https://doi.org/10.17860/efd.28285>
- Bezirci, B. ve Yılmaz, A. E. (2010). Metinlerin okunabilirliğinin ölçülmesi üzerine bir yazılım kütüphanesi ve Türkçe için yeni bir okunabilirlik ölçütü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen Ve Mühendislik Dergisi*, 12(3), 49-62. <https://dergipark.org.tr/en/pub/deumffmd/issue/40831/492667> adresinden erişilmiştir.
- Bormuth, J. R. (1968). Cloze test readability: Criterion reference scores. *Journal of Educational Measurement*, 5(3), 189-196. <https://www.jstor.org/stable/1433978> adresinden erişilmiştir.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Corbin, J. ve Strauss, A. (2015). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (Fourth edition). Los Angeles: SAGE.
- Çetinkaya, G. (2010). *Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması* (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> adresinden erişilmiştir.
- Çiftçi, Ö., Çeçen, M. A. ve Melanlıoğlu, D. (2007). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi (Elektronik)*, 6(22). <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TnpZMU56YzM> adresinden erişilmiştir.
- Dale, E. ve Chall, J. S. (1948). A formula for predicting readability. *Educational Research Bulletin*, 27(1), 11-20+28. <https://www.jstor.org/stable/1473169> adresinden erişilmiştir.
- Durukan, E. (2014). Metinlerin okunabilirlik düzeyleri ile öğrencilerin okuma becerileri arasındaki ilişki. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(3), 68-76. <https://doi.org/10.16916/aded.26659>
- Eselioglu, H., Set, S. ve Yücel, A. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 8. sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: MEB.
- Flesch, R. (1948). A new readability yardstick. *The Journal of Applied Psychology*, 32(3), 221-233. <https://doi.org/10.1037/h0057532>
- Flory, S. M., Phillips, T. J. ve Tassin, M. F. (1992). Measuring readability: A comparison of accounting textbooks. *Journal of Accounting Education*, 10(1), 151-161. [https://doi.org/10.1016/0748-5751\(92\)90022-W](https://doi.org/10.1016/0748-5751(92)90022-W)
- Fry, E. (1968). A readability formula that saves time. *Journal of Reading*, 11(7), 513-516, 575-578. <http://www.jstor.com/stable/40013635> adresinden erişilmiştir.
- Greene, B. (2001). Testing reading comprehension of theoretical discourse with cloze. *Journal of Research in Reading*, 24(1), 82-98. <https://doi.org/10.1111/1467-9817.00134>
- Klare, G. R. (1974). Assessing readability. *Reading Research Quarterly*, 10(1), 62. <https://doi.org/10.2307/747086>
- Lüle Mert, E. (2014). The readability of the texts in the Turkish textbooks in Turkey. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(3), 87-98.

- <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mersinefd/issue/17384/181649> adresinden erişilmiştir.
- MEB (2019). *Türkçe dersi öğretim programı: (İlkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Redish, J. (2000). Readability formulas have even more limitations than Klare discusses. *ACM Journal of Computer Documentation*, 24(3), 132-137. <https://doi.org/10.1145/344599.344637>
- Taylor, W. L. (1953). "Cloze procedure": A new tool for measuring readability. *Journalism Quarterly*, 30(4), 415-433. <https://doi.org/10.1177/107769905303000401>
- Thorndike, E. L. (1921). *The teacher's Word Book*. New York: Teachers College, Columbia University.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (Genişletilmiş 10. baskı). Ankara: Seçkin.